

انديشگده نظام مسائل حکمیرانی کشور

بررسی شکاف نسلی در خانواده ایرانی

الله أكبر
٢

اندیشکده نظام مسائل حکمرانی کشور
دفتر مطالعات فرهنگی و اجتماعی

شناسنامه گزارش			
بررسی شکاف نسلی در خانواده ایرانی			عنوان گزارش
جمعیت، زنان و خانواده			گروه پژوهشی
فاطمه کریمی			پژوهشگر
۱۴۰۳۵۹۱	مسلسل	پژوهشی	نوع گزارش
۱۴۰۳/۵/۳۰	تاریخ انتشار	۱۴۰۲/۹/۱۰	تاریخ تهیه
۵۰	تیراژ	اول	نوبت چاپ

www.andishkademasaer.ir

info@andishkademasaer.ir

محتوای گزارش لزوماً موضع رسمی اندیشکده نمی باشد مگر به آن تصریح شده باشد.
تمامی حقوق این اثر متعلق به اندیشکده نظام مسائل حکمرانی کشور است.

معرفی اندیشکده نظام مسائل حکمرانی کشور

اندیشکده نظام مسائل حکمرانی کشور با هدف اثربخشی برای شناخت، تبیین و حل مسائل کلان حکمرانی کشور و به منظور شناسایی و اولویت بخشی به احصا ظرفیت ها و حل موانع پیش روی آینده کشور و اصلاح ساختار نظام تصمیم گیری و حکمرانی با تکیه بر ظرفیت جامعه علمی و پژوهشی و خلق راهکارهای سیاستی و علمی- اجرایی جهت برون رفت از موانع و ابرچالش های کشور تشکیل شده است.

از همه صاحب نظران ، دانشگاهیان ، دانشجویان و جامعه نخبگانی کشور جهت همکاری و همیاری دعوت بعمل آورده و دست یاری خود را به سوی دغدغه مندان ایران جلو می آوریم.

فهرست

۱	مقدمه
۲	بیان مسئله
۳	آسیب شناسی
۶	عوامل موثر بر شکاف نسلی
۱۲	نتیجه گیری
۱۷	منابع

مقدمه:

تفاوت نسلی در باورها، ارزش‌ها، هنجارها، کنش‌ها و رفتارها که مرتبط با جنبه‌های روان‌شناختی است و با گذر زمان نمود پیدا می‌کند، امری طبیعی قلمداد می‌شود. این درحالی است که مفهوم شکاف نسلی که اختلافات ارزشی و هنجاری بین نسل‌ها را شامل می‌شود که تجزیه کامل میان نسل‌ها را به دنبال دارد. در همین راستا عوامل مختلفی سبب ایجاد شکاف نسلی می‌شود، به ویژه در عصر حاضر که نقش خانواده در زندگی کودکان و نوجوانان بیش از پیش کاهش می‌یابد و به سمت فضای مجازی سوق پیدا می‌کند بنابراین یکی از دلایل ایجاد شکاف نسلی در خانواده ایرانی، فضای مجازی می‌باشد. این در حالی است که خانواده به عنوان مهم‌ترین کانون حفظ سنت‌ها و ارزش‌های اجتماعی باید از جایگاه مهمی در بین فرزندان برخوردار باشد تا بتواند با مدیریت صحیح روابط میان اعضای خانواده، سبب کاهش تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر فرزندان خود شوند و تحولات ناشی از آن در رفتار و گفتمان نسل جدید به حداقل برسد. از این رو در عصر فضای مجازی فاصله بین والدین با فرزندان نسبت به گذشته به خصوص در تصمیمات مهم زندگی افزایش یافته است و شبکه‌های اجتماعی این خلأ را برای کودکان و نوجوانان به گونه‌ای پر کرده است که با استقبال روزافزونی از پلتفرم‌های مختلف همراه شده است و نگرانی و دغدغه والدین جهت کاهش این فاصله و برقراری ارتباطی دوستانه روز به روز افزایش یافت. با توجه به اینکه انتقال فرهنگ نسل به نسل رخ می‌دهد و تحولاتی را با گذر زمان به همراه خواهد داشت، لازم است عوامل و

دلایل این مسئله مورد بررسی قرار بگیرد تا مولفه‌های آن استخراج شود و سپس راهبردها و راهکارهایی جهت حل این مسئله در سطح کلان ارائه گردد. در این پژوهش با استفاده از روش اسنادی، شکاف نسلی مورد بررسی قرار می‌گیرد و با استخراج عوامل مختلف جهت آسیب‌شناسی و تحلیل آن، راهکارهایی برای سیاستگذاران ارائه می‌گردد.

بیان مسئله:

عوامل متعددی بر شکاف نسلی و ایجاد چالش بین والدین و فرزندان موثر است. در عصر فضای مجازی، رسانه به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر شکاف نسلی قلمداد می‌شود، زیرا نقش رسانه به خصوص شبکه‌های اجتماعی در هر خانواده پر رنگ شده و به مرور زمان تحولات نسلی بیشتر به چشم می‌خورد و پیامدهایی که به همراه دارد با توجه به اقتضائات زمانی و مکانی متفاوت است. یکی دیگر از عوامل مؤثر بر شکاف نسلی، میزان وضعیت اقتصادی اجتماعی خانواده است. از دیگر عوامل اثرگذار بر شکاف نسلی، میزان اعتماد اجتماعی و میل ارتباط با همسالان می‌باشد. بنابراین به صورت تدریجی دلایل مختلفی سبب تغییرات فرهنگی و تحولات اجتماعی جامعه ایران شده است. به گونه‌ای که هر تغییر و تحولی که در جوامع مختلف رخ می‌دهد، پیامدها و عواقبی را به همراه دارد که طی سال‌های متمادی بروز و ظهور خواهد داشت. اما از نکات قابل توجه، نحوه‌ی مواجهه با تحولات پیش‌رو و مدیریت بحران در هر کشور می‌باشد. از این رو لازم است برای هر جامعه‌ای جهت پیشبرد اهداف خود در حوزه‌های مختلف، برنامه‌ای جامع لحاظ شود و جهت رسمیت بخشیدن

و الزام به اجرایی شدن آن، اسناد مرتبط تدوین گردد. از این رو، سیاست‌گذاری در نظام جمهوری اسلامی ایران که بر مبنای مردم‌سالاری دینی شکل گرفته، به همراه اجرایی شدن دقیق سیاست‌های هدفمند با تمرکز بر فرهنگ و هویت مشترک و مبتنی بر دین اسلام تدوین شده، می‌تواند نتایج و اثرات مثبتی را به همراه داشته باشد و برای دیگر جوامع نیز الگو شود. در نظر گرفتن لایه‌های فرهنگ توسط سیاستگذاران یعنی توجه به ۴ لایه از جمله لایه اول که شامل باور، اندیشه و جهان‌بینی است، لایه دوم که متأثر از لایه اول است، ارزش‌ها را شامل می‌شود. لایه سوم مربوط به هنجارها و الگوهای رفتاری است و لایه چهارم نیز لایه نمادها می‌باشد. لایه سوم و چهارم به عنوان لایه‌های بیرونی فرهنگ و لایه اول و دوم به عنوان لایه‌های عمیق‌تر تفاوت‌های بنیادینی را شامل می‌شوند. در پژوهش حاضر، روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است و از طریق اسنادی، اطلاعات و داده‌های مورد نیاز تحقیق جمع‌آوری و مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است تا با ارائه راهکارها و پیشنهادات هدفمند برای سیاستگذاران، سبب کاهش شکاف نسلی در خانواده ایرانی شود. در واقع تدوین برنامه‌ای جامع و هدفمند در این حوزه توسط سیاست‌گذاران و ضرورت اجرایی شدن آن امری بسیار حائز اهمیت است تا اثرات آن در جامعه نمود پیدا کند.

آسیب‌شناسی:

شکاف نسلی به عنوان شکاف اجتماعی که سبب تفکیک گروه‌های اجتماعی از یکدیگر می‌شود که براساس معیارهایی رخ می‌دهد و دو نوع فعال و

غیرفعال را شامل می‌شود. زمانی شکاف اجتماعی، فعال تلقی می‌شود که گروه‌بندی‌ها بر پایه‌ی آن ایجاد شود. (چیت‌ساز قمی، ۹۷: ۱۳۸۶)

شکاف نسلی می‌تواند سه نوع را شامل شود و در خانواده‌های مختلف رخ دهد که به صورت کلی شامل دو جنبه ذهنی و عینی می‌باشد:

۱. نوع اول تغییر در ارزش و باور نسل جدید با قدیم و همچنین رفتار و کنش این دو نسل را شامل شود. در این نوع، عوامل مختلفی به صورت تدریجی ابتدا بر باور نسل جدید تأثیر می‌گذارد و سپس در رفتار و نوع کنش افراد نمود پیدا می‌کند و نسل جدید به دنبال کسب تجربه بر باور شکل گرفته، می‌باشد.

۲. نوع دوم تغییر در ارزش و باور رخ می‌دهد، اما در رفتار و کنش نمود ندارد. در این نوع، میزان اثرگذاری به گونه‌ای است که شکاف میان نسلی در رفتار نمود ندارد و در سطح اندیشه باقی می‌ماند اما عمیق است.

۳. نوع سوم تغییر در رفتار و کنش رخ می‌دهد، اما در ارزش و باور تأثیری نداشته است. در این نوع، شکافی در رفتار و نوع کنش ایجاد می‌شود که سطحی و زودگذر است، زیرا در اندیشه و ایدئولوژی فرد تأثیر نداشته و مقطعی است.

اگر شکافی در باور و رفتار بین دو نسل جدید و قدیم ایجاد نشود، یعنی شکاف نسلی رخ نداده و شامل سه نوع نمی‌شود.

در برخی از پژوهش‌های صورت گرفته اشاره می‌شود که با مشاهده عمیق در مورد رفتار فردی و گروهی نوجوانان و جوانان، نگرانی‌ها در مورد شکاف نسلی و فاصله آنان از ارزش‌ها جدی نمی‌باشد و در عین حال که

رفتار فرهنگی مدرنی دارند، بر ارزش‌های بنیادی نیز پایبند هستند. (عیوضی، ۱۱۸: ۱۳۹۴) در این صورت به نوع سوم اشاره دارد.

انواع	ارزش‌ها و باورها	رفتارها و کنش‌ها
نوع اول	+	+
نوع دوم	+	-
نوع سوم	-	+

جدول (۱): انواع شکاف نسلی

کالاهای فرهنگی به عنوان عناصر مهم از نظام فرهنگ که نوع و میزان مصرف آن متأثر از سن، تحصیلات و وضعیت تأهل می‌باشد، بین نسل‌های مختلف، متفاوت است و معمولاً در هر زمانی در نوع تفکر، پوشش، رفتار، جهت‌گیری‌ها و کنش‌های دیگر نشان داده می‌شود. (مرادی، براتلو، ۹۲:

۱۳۹۳)

برخی از کارکردهای خانواده شامل جامعه‌پذیری و اجتماعی کردن فرزندان، حمایت از نیازهای عاطفی، ایجاد امنیت اقتصادی، جایگزین کردن اعضا و تعیین و تثبیت جایگاه اجتماعی می‌باشد. در همین راستا نقش خانواده در شکاف نسلی به دو شکل است:

الف) نقش مستقیم خانواده بر شکاف نسلی

ب) نقش غیرمستقیم خانواده بر جامعه‌پذیری (موسوی میرکلائی، ۵۷: ۱۳۹۱)

ویژگی‌های خانواده در جامعه‌پذیری سیاسی شامل سه مورد می‌باشد:

الف) نقش منحصر به فرد خانواده در زندگی فرزندان و برقراری ارتباط عاطفی در میان اعضای خانواده

ب) کسب تجربه اولیه فرزندان در حوزه سیاسی از طریق نقش نوجوانان در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی

ج) تفاوت از منظر سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خانواده‌ها با یکدیگر و تأثیر آن بر باور، ارزش، رفتار و کنش فرزندان (مقتدائی، ۱۰۰: ۱۳۹۷)

عوامل متعددی بر شکاف نسلی مؤثر است که در ادامه به آن پرداخته می‌شود:

۱) رسانه (شبکه‌های اجتماعی، پیام‌رسان‌ها و وسایل ارتباط جمعی):

یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شکاف نسلی، رسانه به خصوص فضای مجازی است که سبب جهت‌گیری‌های ذهنی می‌شود و مدت زمان استفاده از آن و محتواهای تولید یا منتشر شده توسط فعالین و کنشگران، اثر مستقیم بر شکاف نسلی دارد. در واقع هرچه مدت زمان استفاده از رسانه از جمله وسایل ارتباط جمعی، شبکه‌های اجتماعی و پیام‌رسان‌ها بیشتر باشد، شکاف نسلی افزایش می‌یابد و بالعکس. (حیدرآبادی و دیگران، ۵۸: ۱۳۹۴)

ویژگی‌های فضای مجازی سبب ایجاد تغییرات در کیفیت و کمیت ارتباطات شده است و افراد را به مرور از دنیای حقیقی دور می‌کند و به آرامی به سمت منزوی شدن سوق می‌دهد و سلايق افراد را در شیوه ارتباط، تفکر و عقاید تغییر می‌دهد. (ندری، ۱۰۹: ۱۳۹۷) بنابراین ماهیت رسانه نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

حضور نسل جدید در شبکه‌های اجتماعی و پیام‌رسان‌ها به دو شکل صورت می‌گیرد:

(الف) کاربر منفعل: کاربر منفعل، کاربری است که صرفاً مصرف‌کننده محتوا در شبکه‌های اجتماعی است و نقشی در تولید پیام دارد.

(ب) کاربر فعال: کاربر فعال، کاربری است که به عنوان تولیدکننده پیام در شبکه‌های اجتماعی فعال است و برخی از آنان در انتخاب نوع پیام برای استفاده و انتشار دقت نظر دارند که به علت تقویت تفکر انتقادی و ارتقای سواد رسانه‌ای رخ می‌دهد.

۲) وضعیت اقتصادی-اجتماعی:

یکی دیگر از عوامل مؤثر بر شکاف نسلی، میزان وضعیت اقتصادی اجتماعی خانواده است که رابطه آن معکوس است. هرچه وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده بالاتر باشد، شکاف نسلی کاهش می‌یابد و بالعکس. (حیدرآبادی و دیگران، ۵۸: ۱۳۹۴) زیرا مساعد بودن خانواده از نظر اقتصادی و جایگاه اجتماعی سبب فراهم شدن شرایط لازم برای نیازهای مختلف فرزندان می‌شود.

۳) میزان اعتماد اجتماعی:

بین میزان اعتماد اجتماعی و شکاف نسلی رابطه معکوس برقرار است. هرچه میزان اعتماد اجتماعی بیشتر باشد، میزان شکاف نسلی کمتر می‌شود و بالعکس. (حیدرآبادی و دیگران، ۵۹: ۱۳۹۴) در واقع در تعاملات، اعتماد یک مکانیسم اجتماعی قلمداد می‌شود که کارکردهای قابل توجهی دارد و

اعتماد سبب ایجاد و حفظ روابط اجتماعی می‌شود و سپس شکاف نسلی را کاهش می‌دهد. (قدیمی، ۱۳۸۷: ۱۵۵)

۴) میل ارتباط با همسالان:

یکی از ویژگی‌های شاخص دوران نوجوانی و جوانی، تقویت میل ارتباط با همسالان است که سبب ایجاد فاصله از خانواده می‌باشد. بنابراین ارتباط مستقیمی بین میل ارتباط با همسالان و شکاف نسلی وجود دارد. به گونه‌ای که با افزایش آن، شکاف نسلی بیشتر می‌شود. (پیلتن و دیبایی، ۱۳۸۹: ۲۷۵)

بنابراین شرایط سنی عامل مهمی است زیرا نوجوان و جوان دارای ویژگی‌هایی از جمله تحول طلب، منتقد نسبت به وضعیت موجود، ریسک‌پذیر، آرمان‌گرا و ایده‌آلیست است اما میانسال دارای ویژگی‌هایی همچون محافظه‌کار، اهل مسامحه، انتقادپذیر و.. است. (جانعلی‌زاده چوب‌بستی و سلیمانی بشلی، ۱۳۹۰: ۹۴)

اگر ارتباط بین نوجوان و والدین، ارتباطی دوستانه و صمیمی باشد، خلأ رفیق کاهش می‌یابد و سبب کاهش شکاف میان اعضای خانواده می‌شود. در غیر این صورت ارتباط با همسالان در اولویت قرار می‌گیرد و جایگاه خانواده از نظر نوجوانان کاهش می‌یابد.

۵) بحران هویت:

بحران هویت، یکی از مهم‌ترین عوامل ایجاد شکاف نسلی است که در غرب بسیار رایج است و به مرور زمان در ایران نمود پیدا کرده است. عوامل مختلفی سبب ایجاد بحران هویت می‌شود. هویت جوانی که دچار بحران شده و به مرور افزایش یافته و سبب افزایش شکاف نسلی می‌شود، زیرا اثر

آن مستقیم است. (قدیمی، ۱۵۴: ۱۳۸۷) جهانی شدن و انقلاب اطلاعات و ارتباطات نیز بر مراجع هویت‌ساز تأثیر بسزایی دارد؛ به گونه‌ای که با ایجاد منابع جدید هویت‌ساز و تأثیرگذاری آن بر هویت اجتماعی، سبب ترویج فردگرایی می‌شود. (مقتدایی و دیگران، ۱۳۱: ۱۳۹۷)

۶) فردگرایی:

فردگرایی زمانی در جامعه رخ می‌دهد که مشارکت اجتماعی کاهش یابد که دلایل مختلفی از جمله وجود نابرابری اجتماعی، عدم اعتماد اجتماعی، وضعیت اقتصادی سبب می‌شود. بنابراین با کاهش مشارکت اجتماعی، فردگرایی افزایش می‌یابد و سپس افزایش شکاف نسلی را به دنبال دارد و ارتباط آن مستقیم است. (قدیمی، ۱۵۴: ۱۳۸۷) در واقع افزایش فردگرایی سبب افزایش اختلاف بین ارزش‌های دینی می‌شود و بالعکس. (ربانی، محمدزاده یزد، ۱۱۰: ۱۳۹۲)

۷) سطح تحصیلات والدین:

هرچه والدین سطح تحصیلات خود را افزایش دهند، سبب کاهش فاصله‌ها و شکاف نسلی می‌شوند. در غیر این صورت با شکاف عمیق دو دنیای سنتی و مدرن مواجهه می‌شوند. (قدیمی، ۱۵۴: ۱۳۸۷)

۸) میزان سواد رسانه‌ای والدین:

سواد رسانه‌ای به عنوان یکی از مهم‌ترین مهارت‌های زندگی که در عصر فضای مجازی برای هر فردی ضروری است، تأثیر آن بر تحولات نیز مشهود است. با افزایش میزان سواد رسانه‌ای والدین، شکاف نسلی کاهش می‌یابد. زیرا با کسب مهارت لازم در مواجهه با پیام، ارتباط بین والدین با فرزندان

بهبتر و به دنبال آن شکاف کاهش می‌یابد. این درحالی است که در پژوهشی ارتباط بین سواد رسانه‌ای با شکاف نسلی را بی معنا دانسته و تمرکز پژوهش بر درک نیازهای عاطفی و روانی فرزندان است. (ایل‌شاهی، ۶۷: ۱۳۹۸) طبیعتاً درک نیازها ضروری است، اما در عصر حاضر که فضای مجازی جزء لاینفک زندگی بشر شده است، نباید این امر مهم چشم‌پوشی شود بلکه نیاز است به صورت ویژه به آن توجه شود و جهت ارتقای این مهارت در خانواده‌ها با ارائه طرح‌های تخصصی در پی اجرایی شدن آن بود.

۹) شیوه تعامل بین سه نهاد دین، خانواده و دولت:

بین سه نهاد اجتماعی دین، خانواده و دولت که تشکیل‌دهنده نظام اجتماعی جامعه ایرانی است، رابطه سه‌گانه تابعی، تزامنی و تعاملی نیز وجود دارد. (مقتدایی و دیگران، ۱۲۸: ۱۳۹۷)

حالت اول شامل سه نوع رابطه از جمله خانواده و دین تابع دولت، دولت و دین تابع خانواده، خانواده و دولت تابع دین می‌باشد.

در حالت دوم این سه نهاد از نظر کارکرد و ساختار در تقابل با یکدیگر قرار دارند که سبب به هم ریختگی ساختاری می‌شود.

حالت سوم که حالت تعاملی است، در وضعیت آرمانی قرار دارد. (مقتدایی و دیگران، ۱۲۹: ۱۳۹۷)

۱۰) افزایش جمعیت:

هر گاه در کشوری نسبت جمعیت جوان بیشتر از جمعیت کهنسال و میانسال شود، عدم تعادل حاصل از آن سبب افزایش شکاف نسلی می‌شود و ارتباط

مستقیمی دارد. در ایران بیشترین نرخ رشد جمعیت در طول تاریخ، مربوط به پس از پیروزی انقلاب سال ۱۳۶۵ می‌باشد. (مقتدایی و دیگران، ۱۳۰: ۱۳۹۷)

(۱۱) نظام آموزشی (مدرسه و دانشگاه):

نظام آموزشی هر جامعه‌ای تأثیر قابل توجهی بر جامعه هدف خود یعنی دانش‌آموزان و دانشجویان دارد و رابطه آن با شکاف نسلی معکوس است. هر چه قدر مدارس و دانشگاه‌ها از طریق کارگاه‌های تخصصی و آموزشی در راستای ارزش قائل شدن برای نهاد خانواده و اهمیت جایگاه آن تلاش کنند، شکاف میان فرزندان و والدین کاهش می‌یابد. (کفاشی، ۸۳: ۱۳۹۴)

ردیف	عوامل مؤثر بر شکاف نسلی	نوع ارتباط
۱	رسانه (شبکه‌های اجتماعی، پیام‌رسان‌ها و وسایل ارتباط جمعی)	مستقیم
۲	وضعیت اقتصادی-اجتماعی	معکوس
۳	میزان اعتماد اجتماعی	معکوس
۴	میل ارتباط با همسالان	مستقیم
۵	بحران هویت	مستقیم
۶	فردگرایی	مستقیم
۷	سطح تحصیلات والدین	معکوس
۸	میزان سواد رسانه‌ای والدین	معکوس
۹	شیوه تعامل بین سه نهاد دین، خانواده و دولت	مستقیم
۱۰	افزایش جمعیت	مستقیم
۱۱	نظام آموزشی	معکوس

جدول (۲): عوامل مؤثر بر شکاف نسلی

نتیجه‌گیری:

با پیشرفت تکنولوژی در گذر زمان، شکاف نسلی در خانواده ایرانی بیش از گذشته افزایش یافته و عوامل متعددی از جمله مدت زمان استفاده از رسانه و محتواهای تولید و منتشر شده در شبکه‌های اجتماعی، پیام‌رسان‌ها و وسایل ارتباط جمعی، وضعیت اقتصادی اجتماعی، میزان اعتماد اجتماعی، میل ارتباط با همسالان، بحران هویت، فردگرایی، سطح تحصیلات والدین، میزان سواد رسانه‌ای والدین و شیوه تعامل بین سه نهاد دین، خانواده و دولت، افزایش جمعیت و جهانی‌شدن و انقلاب ارتباطات و اطلاعات ارتباط معناداری با شکاف نسلی دارند؛ به خصوص تأثیر رسانه بر شکاف نسلی به علت تأثیری که بر فرهنگ‌پذیری و جامعه‌پذیری افراد دارد، از دیگر عوامل مهم‌تر است. این درحالی است که برخی از صاحب‌نظرات شکاف نسلی را در حد اختلاف نظر بین نسل‌ها می‌پندارند و به آن توجهی ندارند، بنابراین با عدم آسیب‌شناسی، راهکارهایی را برای حل این مسئله ارائه نمی‌دهند. درحالی که شکاف نسلی پدیده‌ی مهمی قلمداد می‌شود که بر ارزش‌ها، باورها، کنش‌ها و رفتارها نمود پیدا می‌کند و سه نوع اثرگذاری را شامل می‌شود. نوع اول تأثیر بر باورها و نمود بر رفتارها، نوع دوم تأثیر بر باورها و نوع سوم نمود بر رفتارها می‌باشد. بخش قابل توجه تفاوت اساسی میان سه مفهوم گسست نسلی، شکاف نسلی و تفاوت است که بین صاحب‌نظران و پژوهشگران اختلاف نظری در این حیطة وجود دارد. برخی برای این سه مفهوم تمایز قائل هستند و برخی یکی می‌دانند.

هر جامعه‌ای به تناسب نحوه مواجهه با مسائل کشور می‌تواند سبب حل مسئله و یا ترویج آن شود. اگر تدبیر هوشمندانه برای هر مسئله در نظر گرفته شود و سیاستگذاران با تدوین اسناد بالادستی مطلوب با تمرکز بر آسیب‌شناسی انجام شده و شناخت کامل نسبت به تأثیر رسانه در جامعه‌پذیری افراد همراه با ارائه راهکارها و راهبردهایی توسط پژوهشگران و صاحب‌نظران، می‌توانند تأثیر بسزایی بر کاهش شکاف نسلی بگذارند تا به صورت کارآمد از رسانه استفاده شود و میراث فرهنگی بدون تحریف به نسل‌های آینده منتقل گردد.

راهکارها و پیشنهادات

راهکارها و پیشنهادات	ردیف
شناخت میدانی فرهنگ نسل جدید توسط سیاستگذاران و پژوهشگران	۱
طراحی دوره‌های جامع و تخصصی جهت مهارت‌افزایی برای نسل‌های مختلف	۲
انتقال فرهنگ دینی با ابزار هنر در قالب‌های جدید و نو	۳
طراحی فعالیت‌های گروهی و مشارکتی برای نسل جدید	۴
تدوین برنامه مدون و سلسله‌ای در ابعاد فکری و مهارتی	۵
ایجاد بستر مناسب برای اظهارنظر و مباحثات سیاسی و اعتقادی	۶
بهره‌مندی از توانایی‌ها و مهارت‌ها جهت ایجاد حس ارزشمندی نسل جدید	۷
طراحی برنامه مدون جهت تقویت تفکر انتقادی و ارتقای سواد رسانه‌ای نسل‌های مختلف	۸
طراحی برنامه‌هایی جهت مدیریت زمان در استفاده از رسانه	۹

باتوجه به بررسی عوامل متعدد بر افزایش شکاف نسلی، آسیب‌شناسی و تحلیل آن، راهکارها و پیشنهادهای برای سیاستگذاران، پژوهشگران، صاحب‌نظران و فعالان این حوزه جهت کاهش شکاف نسلی و حل مسئله ارائه می‌گردد:

۱) شناخت میدانی فرهنگ نسل جدید توسط سیاستگذاران و پژوهشگران: پژوهشگران و سیاستگذاران قبل از هرگونه تصمیم‌گیری و اقدامی اعم از ارائه راهکار یا تدوین اسناد بالادستی، لازم است به صورت میدانی، شناخت کافی و لازم به صورت میدانی نسبت به فرهنگ نسل جدید کسب نمایند و سپس تصمیم‌گیری صورت بگیرد. صرفاً اعمال دیدگاه خود بدون شناخت کافی از جامعه هدف نه تنها به نتیجه نمی‌رسد، بلکه عواقب جبران‌ناپذیری را به همراه خواهد داشت.

۲) طراحی دوره‌های جامع و تخصصی جهت مهارت‌افزایی برای نسل‌های مختلف:

طراحی دوره‌های جامع مختص هر نسل براساس استخراج نیازها و کشف استعدادها با هدف مهارت‌افزایی و توانمندسازی امری مهم است که با فراگیری آن می‌تواند اثر مطلوبی به همراه داشته باشد. تفاوت این دوره‌ها با دوره‌های مختلفی که توسط مجموعه‌های مختلف برگزار می‌گردد، در مخاطب‌محوری آن است. اگر دوره براساس نیازسنجی از جامعه هدف طراحی و برگزار شود، مؤثر خواهد بود، در غیر این صورت سبب افزایش مهارت مخاطب نمی‌شود، زیرا نیازها و استعدادها مدنظر قرار نگرفته است.

۳) انتقال فرهنگ دینی با ابزار هنر در قالب‌های جدید و نو:

زمانی فرهنگ دینی به نسل جدید به درستی منتقل می‌گردد که از ابزار هنر در قالب‌های متنوع و نو استفاده گردد. باتوجه به تفاوت ارتباطی جهت اثرگذاری با هر نسل، شناخت سلیق افراد و روش‌های اثرگذاری، همچنین تکنیک‌های اقناعی نیز مهم می‌باشد.

۴) طراحی فعالیت‌های گروهی و مشارکتی برای نسل جدید:

باتوجه به افزایش فردگرایی به خصوص در عصر فضای مجازی، تعریف و طراحی فعالیت‌های گروهی و جمعی جهت افزایش مشارکت افراد و کاهش فردگرایی برای هر نسل به خصوص نسل جدید ضروری است.

۵) تدوین برنامه مدون و سلسله‌ای در ابعاد فکری و مهارتی:

تدوین برنامه مدون در ابعاد فکری و مهارتی به گونه‌ای اهمیت دارد که مستمر و ادامه دار در نظر گرفته شود تا تأثیر آن بر مخاطب عمیق و درازمدت باشد و مقطعی، زودگذر و سطحی نباشد.

۶) ایجاد بستر مناسب برای اظهارنظر و مباحثات سیاسی و اعتقادی:

زمانی افراد به خصوص نسل جدید آزادانه نظرات خود را بیان می‌کنند و در مباحثات سیاسی و اعتقادی مشارکت می‌نمایند که بستر فراهم شود. در صورتی که شرایط لازم مهیا نشود، گفتگو و اظهارنظر نیز امکان‌پذیر نخواهد بود.

۷) بهره‌مندی از توانایی‌ها و مهارت‌ها جهت ایجاد حس ارزشمندی نسل جدید:

ارزش قائل شدن برای هر نسلی به خصوص نسل جدید که امکان بروز بحران هویت برای آن وجود دارد، بسیار مهم است. ایجاد حس ارزشمندی

در هر فردی سبب تثبیت هویت و حفظ جایگاه خود می‌شود و خلاف آن نیز سبب دگرگونی و یافتن مسیر جدیدی هرچند دشوار خواهد شد. بنابراین با در نظر گرفتن توانایی‌ها و مهارت‌های هر فردی و کشف استعدادها می‌توان طرحی ارائه داد تا از هر یک از آنان استفاده گردد و با ایجاد حس مطلوب در نوجوانان و جوانان سبب کاهش شکاف نسلی شد.

۸) طراحی برنامه مدون جهت تقویت تفکر انتقادی و ارتقای سواد رسانه‌ای نسل‌های مختلف:

باتوجه به ویژگی‌های متفاوت نسل جدید، نحوه مواجهه با پیام نیز متفاوت خواهد بود. بنابراین مهارت‌های بیشتری لازم است تا کسب شود. در همین راستا مهارت تفکر انتقادی یعنی هر فرد وقتی یا پیامی مواجهه می‌شود، بدون تأمل آن را نپذیرد بلکه تجزیه و تحلیل نماید و منبع پیام را بررسی کند تا بر صحت و سقم آن پی ببرد. کسب مهارت‌های بیست و یک گانه جهت ارتقای سواد رسانه‌ای برای هر نسلی به خصوص نسل جدید امری ضروری و لازم است. زیرا پیام‌های مختلف از جمله فیک‌نیوزها سبب تغییر و تحولات در باور و ارزش‌های جوانان می‌شود. اما با تفکر انتقادی این تحولات کاهش می‌یابد.

۹) طراحی برنامه‌هایی جهت مدیریت زمان در استفاده از رسانه:

باتوجه به تأثیر میزان استفاده از رسانه، طراحی برنامه‌هایی جهت مدیریت زمان می‌تواند برای خانواده‌ها مؤثر واقع شود.

منابع:

- ایل‌شاهی، فرانک (۱۳۹۸)، تأثیر سواد رسانه‌ای والدین بر شکاف نسلی والدین و فرزندان ۱۲ تا ۱۸ سال، نشریه مدیریت رسانه، شماره ۴۴.
- پیلتن، فخرالسادات، دیبایی، محسن (۱۳۸۹)، بررسی تأثیر عوامل شکاف نسلی از دید جوانان بر وضعیت دینداری آنان (مطالعه‌ی موردی جوانان خانواده‌های تحت پوشش کمیته‌ی امداد امام خمینی (ره) جهرم)، همایش شهرستان جهرم و انقلاب اسلامی، دوره ۱.
- جانعلی‌زاده چوب‌بستی، حیدر، سلیمانی بشلی، محمدرضا (۱۳۹۰)، شکاف نسلی: توهم یا واقعیت؟، نشریه Quarterly of Sociological Studies of Youth، شماره ۱.
- چیت‌ساز قمی، محمدجواد (۱۳۸۶)، بازشناسی مفاهیم نسل و شکاف نسلی، نشریه پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره اول.
- حیدرآبادی، ابوالقاسم؛ رمضانپور، امین؛ مجتبوی، سیده سمیه؛ فیروزمند، مجید (۱۳۹۴)، بررسی پدیده شکاف نسلی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در بین والدین و دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل)، نشریه تغییرات اجتماعی-فرهنگی، سال دوازدهم، شماره ۴۵.
- ربانی، علی، محمدرزاده یزد، عاطفه (۱۳۹۲)، بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر شکاف نسلی ارزشی در منطقه ۹ شهرداری مشهد با تأکید بر ارزش‌های دینی، نشریه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، سال دهم، شماره ۱.
- قدیمی، مهدی (۱۳۸۷)، بررسی شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان شهر زنجان، نشریه جامعه‌شناسی، شماره ۱۲.
- عیوضی، غلامحسین (۱۳۹۴)، بررسی جامعه‌شناختی شکاف نسلی در ایران پس از انقلاب اسلامی با تأکید بر عناصر فرهنگی هویت ایرانی، نشریه اسلام و مطالعات اجتماعی، شماره ۱۱.

- کفاشی، مجید، (۱۳۹۴)، عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر شکاف نسلی جوانان شهر تهران، نشریه زن و جامعه، سال ششم، شماره ۱.
- مرادی، فهیمه، براتلو، فاطمه (۱۳۹۳)، بررسی رابطه شکاف نسلی با میل به مصرف کالاهای فرهنگی میان نسل جوان با نسل بزرگسال، نشریه مدیریت فرهنگی، شماره ۲۶.
- مقتدائی، مرتضی (۱۳۹۷)، رابطه خانواده، دین و دولت و نقش آن در شکاف نسلی در ایران امروز، نشریه مطالعات سیاسی، شماره ۴۲.
- مقتدائی، مرتضی، ازغندی، علیرضا، طاهری، ابوالقاسم، صلاحی، ملک یحیی (۱۳۹۷)، سیاست‌گذاری فرهنگی = مدیریت شکاف نسلی در ایران، نشریه مطالعات میان‌فرهنگی، شماره ۳۴.
- موسوی میرکلائی، سیدعلی (۱۳۹۱)، خانواده، شکاف نسلی و رسانه‌ها، نشریه رسانه و خانواده، سال اول، شماره ۴.
- ندری، امیرحسین (۱۳۹۷)، بررسی رابطه شکاف بین نسلی جوانان و والدین تهرانی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با تأکید بر اینستاگرام، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته‌ی علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق.

اندیشکده نظام مسائل حکمرانی کشور